

ФЕДОРОНЧУК А.В.

аспірант кафедри цивільного права Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника, м. Івано-Франківськ

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ

Для того щоб договір вважався укладеним, сторони у належній формі повинні досягнути згоди з усіх істотних його умов. Істотні умови договору, визначені у ч.1 ст. 638 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), можна поділити на 4 групи: 1) умови про предмет договору; 2) умови, що визначені законом як істотні; 3) умови, які є необхідними для договорів даного виду; 4) умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди [1].

У даній статті закон не дає загального для всіх договорів переліку істотних умов, вони визначаються характером окремих видів договорів, оскільки коло істотних умов може бути різноманітним залежно від виду договору і конкретних особливостей взаємовідносин сторін.

Істотні умови є стержнем змісту договору, який дозволяє констатувати наявність або відсутність угоди. Договір не може вважатись укладеним, якщо сторонами не досягнуто згоди по кожній із істотних умов. І навпаки, вони є необхідними та достатніми для того, щоб договір вважався укладеним, і тим самим породжував права та обов'язки сторін.

Слід звернути увагу на те, що серед істотних умов договору закон конкретно називає лише предмет договору. Тобто, в силу закону предмет договору є істотною умовою для будь-якого цивільно-правового договору, в тому числі і для договору прокату. Ми вважаємо, що такий підхід законодавця є виправданим, оскільки предмет договору є центральним елементом навколо якого формуються договірні правовідносини. А тому, якщо в договорі немає чітких вказівок на предмет, виконання умов цього договору стає неможливим, він, по суті, втрачає сенс і тому має вважатися неукладеним.

Важливим є те, що ні ЦК України, ні іншими законами не визначено переліку істотних умов договору прокату.

До істотних слід віднести і ті умови, які хоч і не названі як істотні в законі, але необхідні для договорів даного виду. Коло таких умов залежить від правової природи (сутності) договору, його предмета, основних прав та обов'язків сторін.

Згідно ч.1 ст.787 ЦК України, за договором прокату наймодавець, який здійснює підприємницьку діяльність з передання речей у найм, передає або зобов'язується передати рухому річ наймачеві у користування за плату на певний строк. В даній статті чітко вказано про те, що договір прокату є оплатним договором, в якому плата – це зустрічне задоволення за користування річчю. Внаслідок чого ми можемо зробити висновок, що ціна є істотною умовою договору прокату. Проте в ЦК України передбачені випадки, коли ціна в договорі може бути не встановлена. Так, відповідно до ч.4 ст.632 ЦК України, якщо ціна у договорі не встановлена і не може бути визначена виходячи з його умов, вона визначається виходячи

із звичайних цін, що склалися на аналогічні товари, роботи або послуги на момент укладення договору. Застосування цієї норми не означає, що покупець (замовник) не повинен розрахуватися за товари, роботи чи послуги, надані йому за договором. В будь-якому оплатному договорі ціна має бути визначена, але це може бути зроблено у різні способи.

Договір прокату є одним із різновидів договорів найму (оренди). Тому, якщо спеціальними нормами не передбачено іншого, для врегулювання відносин прокату застосовуються загальні положення про найм (оренду).

Згідно із визначенням договору найму (ст.759 ЦК України) розмір плати за користування майном повинен бути істотною умовою цього договору, проте його не визнають неукладеним, якщо відсутня вказівка на розмір орендної плати. Ч.1 ст. 762 ЦК України містить правило, відповідно до якого розмір плати, не встановлений договором, визначають із урахуванням споживчої якості речі та інших обставин, що мають значення. Такими обставинами можуть бути: попит на ринку на подібні речі, звичайні ціни, що склалися на ринку і т.д.

Аналізуючи вищезазначені норми, можна зробити висновок, що ціна (розмір плати) у оплатних договорах може бути не встановлена. Тому, виходить так, що ціна, може не бути істотною умовою зокрема й для договору прокату. Проте такий висновок є необґрунтованим. З цього приводу В.Вітрянський зазначає, що ціна виступає істотною умовою будь-якого відплатного договору [2, с.4]. Пояснити вказану тезу можна тим, що оскільки укладений договір є відплатним, у ньому так або інакше необхідно вирішити питання про ціну.

Що стосується договору прокату, то відповідно до ст. 789 ЦК України, плата за прокат речі встановлюється за тарифами наймодавця. На нашу думку, розмір плати за прокат речі має бути обов'язково закріпленою у договорі прокату. Оскільки для наймодавця, одержання плати від наймача є основною умовою здійснення ним підприємницької діяльності з передання речей у найм, що вирізняє договір прокату серед інших договорів найму (оренди).

Договір прокату є договором приєднання, тому більшість умов змісту цього договору не є результатом взаємного та вільного погодження, а визначена у нормативних актах або наймодавцем одноособово, а тому при його укладенні можливості наймача щодо погодження умов звужуються лише до визначення предмета прокату та строку його користування. Як ми вже зазначали, якщо ціна встановлюється імперативним рішенням наймодавця, наймач не має можливості змінити цієї умови. Якщо наймач влаштовує запропонований розмір плати за користування річчю, він може укласти договір, якщо ні – відмовитись від укладення такого договору.

Враховуючи особливості конструкції договору прокату, ми можемо зробити висновок, що досягнення згоди щодо ціни є неможливим. Умова про ціну буде вважатись істотною, в силу її необхідності для договору прокату.

Відповідно до ст. 787 ЦК України, річ передається у користування на певний строк. *Строк дії договору прокату визначається сторонами на їх власний розсуд.*

Строк – одна із основних договірних умов. Ним визначаються тимчасові рамки існування самого договору і в цих межах моменти (періоди), в які має відбутися виконання зобов'язань контрагентами [3, с. 318].

Якщо аналізувати поняття договору найму (оренди) та його різновидів, то можна зробити висновок, що строк є істотною умовою усіх договорів найму (оренди), зокрема й договору прокату. Проте, з іншої сторони, в ч.2 ст. 763 ЦК України, закріплена можливість укладення договору найму без вказівки на строк його дії.

Можливість укладення договору найму на невизначений строк обумовлена щонайменше двома факторами: по-перше, практика багатомісячного існування відносин найму довела, що не завжди виправданою є необхідність визначати строк найму майна у договорі-документі, адже укладаючи договір, кожна його сторона переслідує конкретну мету, яка інколи може залежати від суб'єктивних чи об'єктивних обставин, що унеможлиблює раціонально визначити строк найму; по-друге, досить часто на практиці мають місце випадки, коли укладають договори найму, припинення яких залежить від дії або події, яка обов'язково буде вчинена або настане, але невідомо коли [4, с.110].

У таких випадках сторони не зазначають у договорі його фактичний строк, однак це не спричиняє відсутність договору як юридичного факту. Договір найму не втрачає ознак договору, який укладений на певний строк. Адже правовими наслідками укладення такого договору є наприклад те, що наймач вправі у будь-який час в односторонньому порядку відмовитись від договору і повернути предмет найму, а наймодавець вимагати оплати за фактичний час використання речі. В даному випадку, це означатиме, що строк договору закінчується тоді, коли у наймача відпаде необхідність користуватись предметом найму.

Відсутність у договорі умови про строк не заперечує той факт, що сторони не реалізували своє право на встановлення строку. Це право вони реалізували у згоді застосувати до правовідносин найму, учасниками яких вони є, положення ч. 2 ст. 763 ЦКУ України.

Втім, не у всіх випадках при укладенні договорів найму (оренди) його учасники можуть використати закріплену у вказаному положенні можливість. Йдеться про законодавче визначення строку як істотної умови тих договірних конструкцій, за якими майно передається у користування, як правило, для здійснення наймодавцем підприємницької діяльності. Таким є договір прокату, який характеризується

підприємницькою сферою застосування та переданням речі на чітко визначений проміжок часу, де на нашу думку є абсурдним застосування ч. 2 ст. 763 ЦК України.

Наведені вище аргументи прямо та опосередковано доводять, що умова про строк користування річчю є необхідною умовою для усіх договорів найму (оренди), в тому числі і для договору прокату. Незважаючи на те, що закон допускає можливість укладення договору найму на невизначений строк, для договору прокату такий підхід є неприпустимим. Умова про строк виражає природу та особливості відносин прокату. А тому, вона має бути чітко визначена у договорі.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01. 2003 р. № 435-IV (в редакції від 11.02.2014 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15> ;
2. Витрянский В. Существенные условия договора / В. Витрянский // Хозяйство и право. – 1998. - №7. – С.3-12;
3. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая: Общие положения. 2-е изд. – М.: Статут, 2006. – 842 с.;
4. Калаур І.Р. Строк користування майном як істотна умова договору найму (оренди) / І.Р.Калаур // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2009. – Вип. 21. – С. 109-113.